

Jasiuk, Jerzy / Orłowski, Bolesław / Różiewicz, Jerzy

Symposium ICOHTEC na temat historii górnictwa i hutnictwa

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/r1, 226-232

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cji na temat historii Frankfurtu n/O i Wydziału Lekarskiego w tamtejszym uniwersytecie, istniejącym do początku XIX w.

Właściwe obrady rozpoczęły się 27 IX częścią oficjalną z udziałem przedstawicieli miejskich władz służby zdrowia. Przewodniczący PTHM — doc. T. Brzeziński — wręczył prof. D. Tutzkę medal Józefa Dietla, wybitny w związku z przypadającą w roku bieżącym setną rocznicą jego śmierci. Medal ten, jak powiedział doc. Brzeziński, może stanowić symbol polsko-niemieckich związków w dziedzinie medycyny, gdyż poświęcony jest wybitnemu polskiemu lekarzowi i patriocie, który odziedziczył nazwisko po niemieckich przodkach.

Część naukową Zjazdu rozpoczął prof. Tutzke referatem, w którym omówił polonika medyczne, znajdujące się w Państwowym Archiwum w Dreźnie. Pochodzą one przeważnie z I połowy XVIII w. Wśród kolejnych 30-tu referatów, wygłoszonych przez polskich i niemieckich referentów, przeważały wystąpienia o charakterze faktograficznym. Było to zrozumiałe na Zjeździe, stanowiącym wstęp do dalszej współpracy obu Towarzystw. Z największym zainteresowaniem spotykały się referaty mówiące o faktach czy źródłach do historii medycyny obu krajów. Spełniły one swą rolę inicjującą, co podkreślano zarówno w dyskusji, jak i w rozmowach kularowych, i co dało asumpt kierownictwu Zjazdu do zapowiedzi następnego spotkania w terminie dwuletnim zamiast projektowanego uprzednio czteroletniego. Wygłoszone referaty ukażą się w druku w specjalnym zeszycie „Archiwum Historii Medycyny”.

Na zakończenie obrad odbyła się konferencja okrągłego stołu na temat *Metodologiczne problemy badań, nauczania i kształcenia kadry naukowej w dziedzinie historii medycyny*. Przewodniczącym konferencji był doc. Romuald Gutt, a dyskutantami: doc. T. Brzeziński, doc. Jan Fijałek, prof. Dietrich Tutzke i doc. Georg Harig. I w tej części Zjazdu wypowiedzi dotyczyły głównie wymiany doświadczeń i informacji o systemach organizacyjnych, przede wszystkim w dziedzinie nauczania studentów. Można więc stwierdzić, że obrady ukierunkowywała słuszna zasada: by móc efektywnie współpracować, musimy się najpierw wzajemnie poznać.

W ostatnim dniu Zjazdu uczestnicy zwiedzili Poczdam i jego muzea. Organizacja Zjazdu była bardzo dobra. Polscy uczestnicy spotkali się z dużą serdecznością i gościnnością gospodarzy. Użyteczność tego rodzaju kontaktów jest bezsporna.

Zofia Podgórska-Klawe

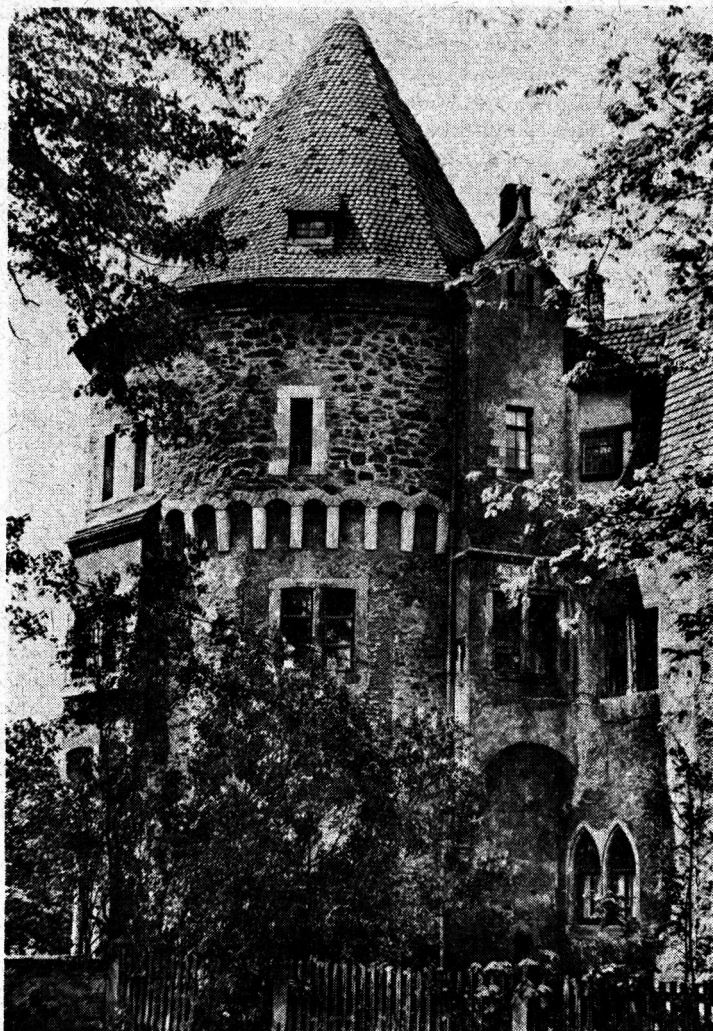
(Warszawa)

SYMPOZJUM ICOHTEC NA TEMAT HISTORII GÓRNICICTWA I HUTNICTWA

Siądme z kolei sympozjum Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki (ICOHTEC) zorganizowano w Niemieckiej Republice Demokratycznej. Odbyło się ono w dniach 4—8 IX 1978 r. we Freibergu i Reinsbergu z udziałem 76 uczestników reprezentujących 14 krajów (w tej liczbie 3 pozaeuropejskie). Poświęcone było historii górnictwa i hutnictwa, a więc tematyce bardziej szczegółowej niż sympozja poprzednie¹.

¹ O ICOHTEC i jego sympozjum zob.: E. Olszewski: *Powołanie Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1969 s. 217—218; tenże, *Sympozjum międzynarodowe na temat wdrażania postępu technicznego*, tamże 1971 s. 208; tenże, *Zgromadzenie Ogólne Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki*, tamże 1972 s. 434—435; J. Łukasiewicz: *Międzynarodowe sympozjum na temat wdrażania postępu technicznego w krajach nie będących jego inicjatorami*. „Studia

Podobnie jak na odbytym przed 5 laty sympozjum w Jabłonie, uczestnicy zostali zakwaterowani w jednym miejscu, gdzie też odbywały się obrady. Miejscem tym był zamek w Reinsbergu, niewielkiej miejscowości, leżącej około 15 km od Freibergu, z którym utrzymywana była stała łączność. Faktycznie bowiem

Ryc. 1. Fragment zamku, w którym toczyły się obrady sympozjum ICOHTEC

i Materiały z *Dziejów Nauki Polskiej*” 1971 seria D zes. 6 s. 109—114; B. Orłowski: *Konferencja Międzynarodowego Komitetu Współpracy w Zakresie Historii Techniki (Genoa 2—7 V 1973)*. „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 1973 s. 815; R. Chomać-Klimek: *III Międzynarodowe Sympozjum ICOHTEC*. Tamże 1974 s. 187—189; I. Pietrzak-Pawłowska: *Historia techniki i nauk technicznych (na XIV Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki)*. Tamże 1975 s. 180—182; E. Olszewski: *Zgromadzenie Ogólne Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki*. Tamże 1975 s. 184—185; J. Bb.: *V Sympozjum ICOHTEC*. Tamże 1977 s. 203—204; J. Jasiuk: *XV Międzynarodowy Kongres Historii Nauki*. Tamże 1978 s. 544—546; I. Pietrzak-Pawłowska: *Problemy międzynarodowej współpracy w zakresie historii techniki*. „*Nauka Polska*” 1977 nr 2 s. 105—110.

główny ciężar organizacji sympozjum spoczywał na freiberskiej Akademii Górniczej, której rektor — prof. K. Strzodka — stał na czele Komitetu Przygotowawczego.

Wybór Freibergu i okolic na miejsce obrad i wycieczek terenowych nie był przypadkowy. Już w średniowieczu znajdował się tu jeden z głównych ośrodków górnictwa i hutnictwa w środkowej Europie (srebro, cynk, ołów, cyna)². Tutaj też w 1765 r. założono pierwszą wyższą uczelnię górniczą na świecie³. Skupiła ona wówczas wybitne siły naukowe z ojcem geologii, „najznakomitszym w nauce mineralogii mężem, sławnym, nieśmiertelnym Wernerem” na czele⁴. Leżący w obrębie Saksonii Freiberg ma też liczne związki z górnictwem polskim. Tutaj m. in. Jan Filip Carosi rozpoczynał swoje badania przed przybyciem na dwór króla Stanisława Poniatowskiego. Z kopalń saksońskich ściągano do Polski wielu fachowców, a Akademia Górnicza we Freibergu kształciła licznych Polaków, zasłużonych dla rozwoju polskiego górnictwa, którzy „w istotny sposób przyczynili się do geologicznego poznania Królestwa Polskiego oraz zabezpieczenia podstaw surowcowych dla potrzeb krajowego przemysłu”⁵. Ze słynnej Akademii Górniczej we Freibergu pochodziła także większość wykładowców — Niemców w założonej przez Stanisława Staszica Szkole Akademiczno-Górniczej w Kielcach. Freiberska Bergakademie odegrała również znaczną rolę w rozwoju górnictwa i nauk o Ziemi, a także w rozwoju wyższego szkolnictwa górniczego, w innych krajach europejskich⁶. Nic też dziwnego, że w wielu referatach i wystąpieniach sympozjalnych nazwa freiberskiej uczelni często się pojawiała.

Obrady sympozjum poprzedzone zostały zwiedzeniem we Freibergu szesnastowiecznej, obecnie szkolnej, kopalni „Stara Elżbieta”. Tutaj powitał gości rektor Akademii Górniczej — prof. K. Strzodka — przypominając w dłuższym wystąpieniu dzieje tej uczelni i jej liczne powiązania międzynarodowe. Po nim przemawiali: przewodniczący ICOHTEC, prof. Carlo Maccagni, pokrótce referując historię i zamierzenia organizacji oraz prof. Semen Szuchardin, uzupełniając swego poprzednika i ukazując związki Akademii Górniczej we Freibergu z nauką rosyjską i radziecką. Obaj mówcy nawiązywali do jubileuszu dziesięciolecia ICOHTEC-u, powołanego do życia w 1968 r. na XII Kongresie Historii Nauki w Paryżu. Warto jednak w tym miejscu przypomnieć, że idea utworzenia Komitetu zrodziła się już w czasie obrad XI Kongresu Historii Nauki w Warszawie w 1965 r. Spotkanie inauguracyjne poprzedzone zostało i zakończone odegraniem na osiemnastowiecznych organach (a częściowo też i odśpiewaniem) starej pieśni górniczej.

Drugą część pobytu uczestników sympozjum we Freibergu stanowiło zwiedzenie miasta, a szczególnie gotyckiej katedry z przełomu XV i XVI w., ze słynnym portalem romańskim z XIII w. (tzw. „Złota Brama”). We wnętrzu tej świątyni znajduje się jedna z bardziej efektownych pamiątek dawnych związków Saksonii z Rzeczypospolitą — zachowane na łoży królewskiej herby Korony i Litwy. Przed wejściem do katedry stoi pomnik pochowanego tutaj Abrahama Gottloba Wernera. Po wysłuchaniu w katedrze krótkiego koncertu na słynnych osiemnasto-

² Por. P. Horst, W. Fenc: *Dzieje i rozwój górnictwa we Freibergu*. „Technika Poszukiwań Geologicznych” 1976 z. 4. s. 60—62.

³ Nieco wcześniej założono Akademię Górniczą w Bańskiej Szcawnicy, która jednak stała się szkołą wyższą dopiero w 1770 r.

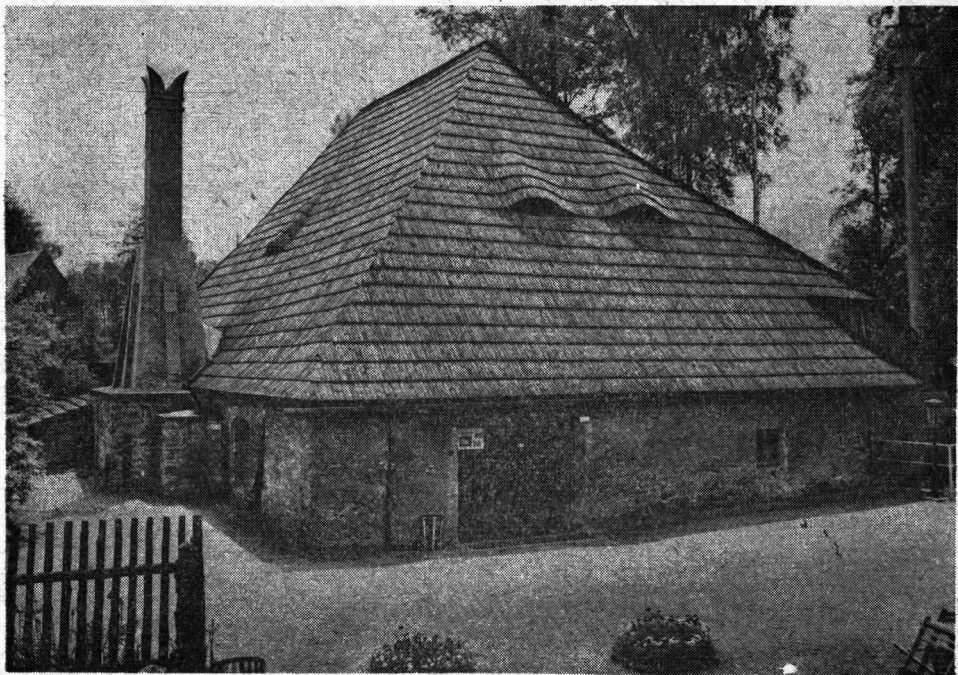
⁴ Określenia Stanisława Bönifacego Jundziła, Romana Symonowicza, Józefa Wybickiego i innych.

⁵ Z. Wójcik: *Uczniowie Abrahama Gottloba Wernera w Polsce*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” seria C z. 17 1972 s. 77—121. Zob. też S. Kossuth: *Polacy — słuchacze akademii górniczych we Freibergu (Saksonia) i w Szemicach (Słowacja)*. Katowice 1960. (wyd. powielone).

⁶ Zob. m. in. H. Baumgärtel: *Aus der Geschichte der Bergakademie Freiberg*. Berlin 1961.

Ryc. 2. Muzeum Górnicze we Freibergu

Ryc. 3. Szesnastowieczna kuźnica w Olbernhau

wiecznych organach Silbermanna uczestnicy Sympozjum udali się na zwiedzenie przebogatej kolekcji minerałów Akademii Górniczej.

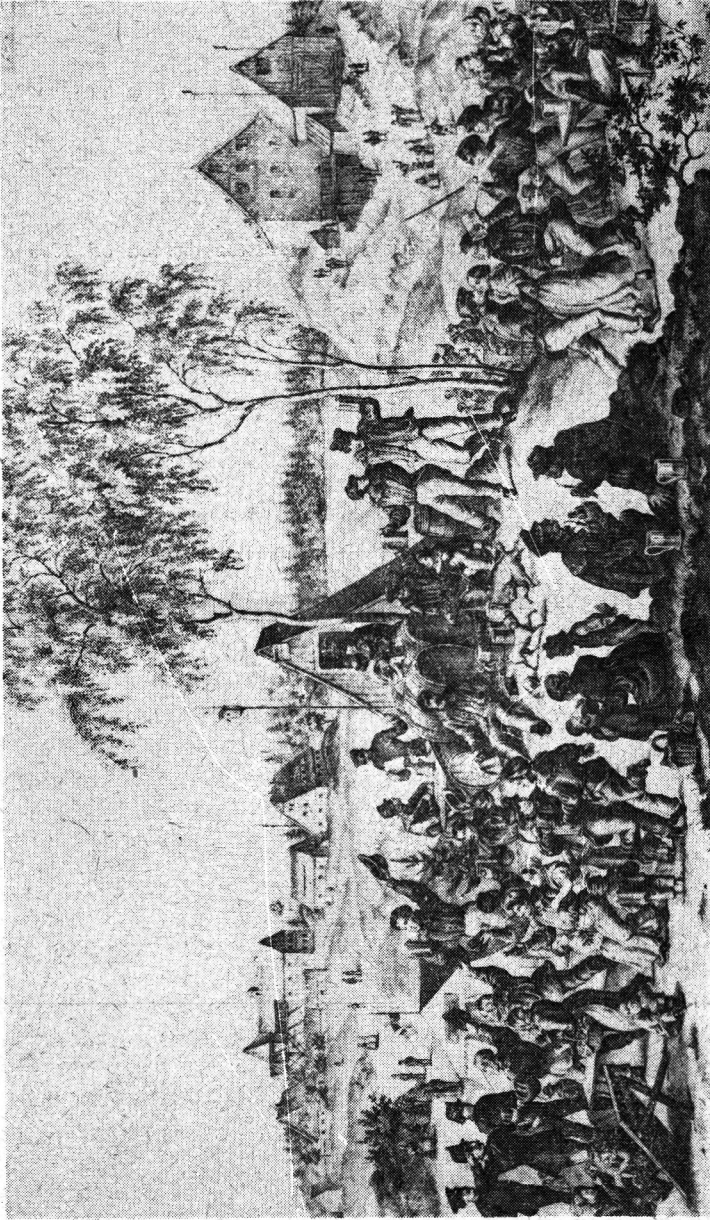
Obrady naukowe rozpoczęły się tegoż dnia w godzinach popołudniowych na zamku w Reinsbergu. Pierwsza sesja poświęcona była niemal wyłącznie problemom metodologicznym.

Drugi dzień sympozjum przeznaczono na całodniowe wycieczki terenowe po wschodnim i środkowym rejonie Erzgebirge, w celu zwiedzenia znajdujących się tam zabytków techniki. Większość delegacji polskiej wzięła udział w wycieczce, obejmującej m. in. zwiedzenie muzeum zabawek drewnianych regionu Seiffen — gdzie w pomysłowy sposób wyeksponowano technikę ich produkcji. W znajdującym się opodal niewielkim skansenie, w którym m. in. zachowano dawny dom rodziny górniczej, uczestnicy wycieczki mieli okazję zapoznania się naocznie z powstawaniem owych zabawek, obserwując ich obróbkę przy użyciu tokarki poruszanej przez koło wodne. Następnie udano się do leżącej tuż przy granicy czechosłowackiej szesnastowiecznej kuźnicy w Olbernhau. Zachowane w niej, czynne urządzenia napędzane energią wodną przypominają niedawno odrestaurowane wyposażenie zabytkowe kuźni wodnej nad Potokiem Oliwskim. Produkowaną w Olbernhau blachą miedzianą kryto w przeszłości wiele monumentalnych budowli Europy Środkowej, m. in. drezdeński Zwinger, wiedeński Stephansdom oraz (co było dla nas pewną niespodzianką) — Kościół Mariacki w Krakowie. Dalsza trasa wycieczki prowadziła do szesnastowiecznej kopalni srebra w Pobershau i do świetnie zachowanych wapienników z XVIII w. w Leobenfeldzie.

Następne dwa dni, 6 i 7 września, trwały obrady naukowe na zamku w Reinsbergu. Poszczególne sesje poświęcono następującej tematyce: 1) *Stosunki między rozwojem nauki i techniki a rozwojem górnictwa i hutnictwa*; 2) *Rozwój sił produkcyjnych w górnictwie i hutnictwie w okresie feudalizmu i kapitalizmu do XIX stulecia* (2 sesje); 3) *Rozwój sił produkcyjnych w górnictwie i hutnictwie w XIX i XX stuleciu, w szczególności pod wpływem rewolucji naukowo-technicznej*; 4) *Historia górnictwa i hutnictwa w niektórych krajach i regionach* (2 sesje).

Spośród 53 zgłoszonych na sympozjum referatów, wygłoszono 30 zakwalifikowanych przez organizatorów. Ograniczając, ze względu na limity czasowe, liczbę wystąpień — kierowali się oni zarówno ich problematyką, jak i zasadą, by została wygłoszona w przybliżeniu połowa referatów nadesłanych z każdego kraju. Kryteria te, a zwłaszcza sam fakt selekcji, wzbudziły pewne zastrzeżenia. Skłoniło to organizatorów do zaimprovizowania dodatkowego posiedzenia, na którym autorom niezakwalifikowanych referatów umożliwiono wygłoszenie krótkich komentarzy do ich streszczeń (streszczenia wszystkich referatów zostały udostępnione uczestnikom sympozjum) i udzielanie odpowiedzi na ewentualne pytania. Warto zaznaczyć, że wszystkie zgłoszone referaty zostaną w całości opublikowane.

Obszerny zakres problematyki związanej z górnictwem i hutnictwem, a ponadto stosunkowo duże zainteresowanie, jakim cieszy się ona wśród pracowników nauki w różnych krajach, wpłynęły na bogatą różnorodność tematyki referatów. Dając przegląd prowadzonych aktualnie prac badawczych, skłaniała ona do pewnych wniosków ogólniejszych na temat tendencji panujących obecnie w omawianej dziedzinie. Rzuca się w oczy rosnące wykorzystywanie zabytków techniki jako dokumentów źródłowych. Charakterystycznym, i bynajmniej nie odosobnionym przejawem tej tendencji był referat R. Buchanana z Wielkiej Brytanii pt. *Przemysł przetwórstwa rud ołowiu w Mendip — próba interpretacji jego historycznych świadectw*. Innym popularnym kierunkiem jest poszukiwanie dróg międzynarodowego transferu postępu technicznego, m. in. za pośrednictwem emigrujących fachowców. Reprezentowały go na sympozjum referat A. M. Ospovata ze Stanów Zjednoczonych pt. *Studenci górnictwa z Freibergu w wielkich przedsięwzięciach górniczych*.

Ryc. 4. Litografia przedstawiająca tzw. „piwo górnicze”

czych amerykańskiego Zachodu; czy referat G. Thuesena i T. Lindtveita z Norwegii pt. *Saski wpływ na prace górnicze w Norwegii w pierwszej połowie XVI w.* Charakterystyczne dla dużej liczby referatów było utrzymujące się zainteresowanie związaną z rozwojem górnictwa i hutnictwa problematyką społeczno-ekonomiczną. Jako przykłady wymienić tu można referat A. Laubego z NRD pt. *Wzajemne oddziaływanie techniki i stosunków produkcji w górnictwie saskim w okresie od XIV do XVI w.* czy referat A. Compa ze Stanów Zjednoczonych pt. *Technika, kapitalizm i polityka publiczna w przemyśle hutniczym w Utah w latach 1900—1920.*

Trzeba też podkreślić, że nierzadko w wygłaszanych na sympozjum referatach prezentowano rezultaty zupełnie nowych i oryginalnych badań. Warto w tym miejscu wspomnieć referat T. Greevesa z Wielkiej Brytanii pt. *Archeologiczny i historyczny przegląd kopalń rud cyny w hrabstwie Devon z okresu od 1500 do 1920 r.* czy referat L. v Mackensena z RFN o pionierskich publikacjach niemieckich na temat budowy maszyn parowych z pierwszej połowy XVIII wieku (ten ostatni nie został jednak zakwalifikowany do grupy referatów wygłoszonych w całości).

Wspomniana różnorodność powodowała ograniczenie dyskusji — niektóre referaty były jednak żywo dyskutowane, a wymiana poglądów przenosiła się niekiedy nawet poza ramy posiedzeń.

W miejscu obrad urządzono również niewielką wystawę dokumentów i wydawnictw związanych z historią górnictwa i hutnictwa, a uczestnicy obrad zostali obdarowani przez organizatorów wieloma publikacjami.

Na podkreślenie zasługuje też wzorowa organizacja i starania gospodarzy sympozjum — z rektorem K. Strzodką (jak się okazało, dobrze władającym językiem polskim) i prof. E. Wächtlerem na czele — aby uatrakcyjnić uczestnikom pobyt. Obok wspomnianych już wycieczek, ściśle związanych z problematyką obrad, urządzano też rozmaite imprezy mające bardziej rozrywkowy charakter: występy artystyczne oparte na tradycyjnych motywach, koncerty orkiestry górniczej, wreszcie tzw. piwo górnicze w fosie zamku, połączone z konkursem strzelania z kuszy.

Delegacja polska była — obok gospodarzy oraz przedstawicieli Czechosłowacji, RFN, Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego — jedną z najliczniejszych. Składała się z 8 osób (Jerzy Jaros, Jerzy Jasiuk, Zbigniew Kwaśny, Bolesław Orłowski, Jan Pazdur, Jerzy Piaskowski, Jerzy Różewicz, Ryszard Sroczyński). Referaty wygłosili: prof. J. Pazdur — *Początki czasopiśmiennictwa górniczego w Europie (do około 1830 r.)*, prof. J. Jaros — *Główne etapy rozwoju górnictwa węgla kamiennego na ziemiach polskich*, prof. J. Piaskowski — *Technologia stali i żelaza w okresie późnolatańskim i rzymskim na ziemiach polskich*.

Podczas sympozjum odbyły się również posiedzenia władz ICOHTEC-u, Biura oraz Komitetu Wykonawczego, na których Polskę reprezentował Jerzy Jasiuk. Zdecydowano na nich m. in., że następne sympozjum — zorganizowane pod auspicjami ICOHTEC-u — odbędzie się w dniach 2—7 IX 1979 r. w Gabrowie (Bułgaria); temat jego będzie następujący: *Systemy techniczne — rozwój, wykorzystanie i kontrola*. Ustalono też temat kolejnego sympozjum, planowanego na 1980 r. w Kassel (RFN). Brzmi ono: *Rozwój i rola instrumentów naukowych w historii kultury*.

Jerzy Jasiuk, Bolesław Orłowski, Jerzy Różewicz
(Warszawa)